

плексов для контейнерных грузов (объем которых в общемировых морских перевозках достиг 85%), железнодорожных паромов, руды и угля, рефрижираторных грузов, а также зерновых, лесных, химических и прочих. Подобная структура портового хозяйства призвана решить проблему совместимости отечественных портовых технологий с зарубежными аналогами, что обеспечит конкурентное преимущество перед существующими портами Украины в силу их технической отсталости и отсутствия реальных перспектив развития.

Формирование НПТК в Крыму в современных условиях и в перспективе будет представлять наиболее эффективную форму инфраструктурного обеспечения региона, создает необходимые материальные условия ноосферного устойчивого развития Автономной республики Крым. При этом новые виды транспорта не претендуют на доминирующую роль и не вытеснят существующие виды транспорта, а лишь помогут разгрузить их.

Крым имеет уникальные рекреационные условия, потенциал которых в значительной степени недоиспользован прежде всего по причине неразвитой транспортной инфраструктуры. Пути развития внедорожных транспортных средств в долгосрочной перспективе будут определять качественно новые научно-технические возможности, основанные на принципиально новых открытиях и изобретениях.

Источники и литература

1. Завельский М.Г. Инфраструктура и производственная функция нестационарной экономики / Сб. трудов II Международной научной конференции, СПб, 2003г. – М.: ИСА РАН, 2003.
2. Дингес Э.В., Акулов А.И. Анализ методов технико-экономического обоснования воспроизводства объектов транспортной инфраструктуры. ОИ/Информавтодор. Вып.1.- М., 2000.
3. О стратегии экономического развития АР Крым до 2015г. / Матер. КАН, «Стратегия», 2004, с. 33.

Ревко Т.В.

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА СВІТОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Виробнича діяльність виступає основою економіки будь-якої країни. Основним критерієм оцінки виробничих підприємств має бути рівень ефективності. Важливо, що зростанню ефективності сприяє ресурсозбереження за інших рівних умов. Економічну ефективність підприємств не можна розглядати без врахування зовнішніх умов, на які впливають процеси глобалізації економіки.

Проблемам світової глобалізації та Євроінтеграції, екології, збереження навколишнього природного середовища присвячено чимало досліджень як у вітчизняній так і у світовій літературі. Підприємства через функціонування фінансового капіталу у міжнародному масштабі, міжнародну торгівлю, спеціалізацію, кооперацію, науково-технічну співпрацю, приєднуються до європейської та світової (глобальної) системи. Вони ширше взаємодіють з зовнішніми суб'єктами, і сильніше підпорядковуються цілям цих суб'єктів. Виникають абсолютно нові завдання. Наприклад, підприємства розташовані в державах, що приймають участь в функціонуванні міжнародних структур, повинні активніше брати участь у реалізації цілей, які є предметом діяльності цих структур (захист природного оточуючого середовища, раціоналізація міжнародних перевезень, розвиток новітніх інформаційних і телекомунікаційних технологій, що дають можливість створення глобальної мережі на підприємствах тощо). Необхідно дотримування рівноваги між людиною і екоферою, порушення якої загрожує серйозними катаклізмами, гальмуванням прогресу, а також можливістю деградації людського роду.

Важливу роль в умовах глобалізації відіграють ті чи інші стратегії, які провадять підприємства. Глобалізаційні процеси безпосередньо впливають на вибір сучасними підприємствами стратегії розвитку. Територіальна розкиданість ринків і виникнення великих територій з інтегрованою економікою часто вирішують шлях розвитку підприємств.

Проблеми вичерпування природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища і їх вплив на соціально-економічні відносини набувають все більшого значення для формування стратегії і тактики еколого-економічної політики в національному і міжнародному контексті з кінця 1960-х р., коли вчені багатьох країн стали приділяти увагу питанням погіршення якості природного середовища в зв'язку з господарською діяльністю. В доповіді Г. Брундтланд "Наше общее будущее" (1987 р.) запропоновані довгострокові стратегії в сфері охорони навколишнього середовища, які дозволяють забезпечити стабільний розвиток світової економіки. [1]

Основні зусилля щодо удосконалення національної екологічної політики в Україні були направлені на розробку і впровадження узгодженої з міжнародними нормами стратегії використання і охорони природних ресурсів, а також гармонізації екологічних індикаторів стабільного розвитку з індикаторами і нормами країн-членів ЄС.

Головними досягненнями України на шляху європейської інтеграції являється активна участь в програмі "Навколишнє середовище для Європи", а також розроблена "Програма інтеграції України до Європейського Союзу в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки" (1999 р.). Тут серед прогресивних змін в сфері соціально-економічного і інституційного розвитку виділено включення екологічних пріоритетів в стратегію соціально-економічного розвитку. Пріоритети стратегії довгострокового стабільного економічного росту України полягають в адаптації важелів стимулювання інвестицій в реальний сектор економіки, відродженні і розвитку науково-технічних інновацій,

пов'язаних з ВПК, удосконаленні фіскальної і монетарної політики для розвитку транснаціональних корпоративних відносин, орієнтованих на паритетну співпрацю. Вирішення стратегічних задач управління якістю природних ресурсів спрямовано на забезпечення національних пріоритетів розвитку в економічному просторі глобального ринку [2].

Сьогодні спостерігається наявність багатьох екологічних проблем на термінове вирішення яких необхідні капіталовкладення. Важаємо необхідним формування нової філософії означеної проблематики. Вирішення екологічних проблем у глобальному масштабі варто покласти на безпосередніх винуватців, тобто на підприємство. Найбільш дієвим засобом у цьому випадку буде стратегія та стратегічне управління.

Економічні реформи впливають на методи управління підприємством та шляхи вирішення екологічних проблем. На наш погляд, необхідно більше уваги приділити еколого-економічним стратегіям, особливостям формування, управління ними та їх реалізації а також ресурсозбереженню.

Термін «стратегічне управління» почав використовуватися теоретиками і практиками на рубежі 60-70-х років для того, щоб розділити управління, яке здійснюється на вищому рівні, від поточного, оперативного управління на рівні виробництва. Необхідність проведення такого поділу була викликана в першу чергу змінами умов здійснення бізнесу, швидкими змінами навколишнього ділового середовища. Основною ідеєю, яка відображає сутність переходу до стратегічного управління від оперативного, являється ідея необхідності перенесення центру уваги керівництва на оточення для того, щоб своєчасно і відповідним чином реагувати на зміни які в ньому відбуваються, своєчасно відповідати на виклик, кинутий зовнішнім середовищем.

За останнє десятиліття таким викликом стало загострення екологічних проблем у всьому світі, і у відповідь на цей виклик підприємства стали перебудовувати свою діяльність, що і привело до появи поняття «екологічна стратегія». Екологічна стратегія покликана зв'язати між собою багаточисленні аспекти еколого-економічного управління, і представляє багатосторонній комплексний план з досягнення цілей і задач підприємства в екологічній сфері. Вона представлена як зв'язуюча ланка між екологічною політикою і оперативними екологічними програмами. Екологічна стратегія залежить від великої кількості факторів і пов'язана зі стратегією підприємства в цілому.

Аналіз ролі екологічної стратегії при функціонуванні підприємства дозволяє виділити наступні:

- виконання вимог держави і громадськості в екологічній сфері, позиціонування поточного стану по відношенню до них;
- попередження екологічних ситуацій, які можуть спричинити фінансові втрати у вигляді штрафів, компенсаційних виплат, витрат на ліквідацію наслідків, облік екологічних ризиків;
- дослідження ринку на предмет визначення перспективності випуску екологічно чистої продукції, заміни технологій і вибір альтернативи, яка забезпечує гнучкість підприємства, тобто можливість переорієнтації у випадку зміни зовнішніх умов;
- використання досягнень науково-дослідних робіт для забезпечення екологічності продукції і процесів на всіх етапах життєвого циклу;
- формування маркетингової політики з врахуванням екологічних характеристик продукції, переваг екологічного маркування, яке забезпечує в довгостроковій перспективі стабільне положення на ринку [3].

Екологічну стратегію необхідно розглядати як динамічну сукупність п'яти взаємопов'язаних управлінських процесів: аналіз середовища, визначення місії і цілей, вибір стратегії, виконання стратегії, оцінка і контроль виконання. Ці процеси логічно слідує один із одного, також існує стабільний зворотній зв'язок, і обернений вплив кожного процесу на решту і на всю їх сукупність.

При розробці ефективної стратегії необхідно враховувати основні області вироблення стратегії, окреслені одним із вчених стратегічного управління М. Портером [4; 5; 6]. Перша область пов'язується з лідерством в мінімізації витрат виробництва. Для реалізації такої стратегії необхідна хороша організація виробництва і постачання, технологія і інженерно-конструкторська база, а також система розподілу продукції, тобто, щоб добиватися найменших витрат, необхідно координувати все те, що пов'язано з собівартістю продукції. Що стосується екологічних аспектів виробничого процесу, то для мінімізації витрат необхідне впровадження інноваційних технологій виробництва, які попереджують забруднення навколишнього середовища. Друга область вироблення стратегії пов'язана зі спеціалізацією в виробництві продукції. Для реалізації такої стратегії необхідний високий потенціал для проведення НДДКР, наявність хороших дизайнерів, системи забезпечення високої якості і екологічних характеристик, розвинутої системи маркетингу. Третя область визначення стратегії відноситься до фіксації певного сегменту ринку і концентрації зусиль на вибраному ринковому сегменті. Обов'язковим для проведення такої стратегії являється те, що підприємство буде свою діяльність, передусім, на аналізі потреб споживачів певного сегменту.

Серед складових екологічної стратегії виділяється: екологія, переваги в витратах, диференціація. Екологічні стратегії покликані інтегрувати екологічні аспекти і аспекти стратегії збереження конкурентоздатності тим, що вони намагаються знайти, по можливості, більше точок зіткнення між цими різними аспектами. Екологічні стратегії слугують досягненню конкурентних переваг, необхідних для забезпечення довгострокового функціонування фірми, при максимальному можливому зниженні навантаження на навколишнє середовище на протязі всього життєвого циклу продукту [5].

Розробка екологічної стратегії передбачає наявність специфічних знань у взаємозв'язках між її складовими елементами. Вплив на одну із складових викликає багаточисленні зміни, по меншій мірі, в одній із двох які залишилися. Тому екологічна стратегія повинна розвиватися в балансуванні між її елементами.

Характерною рисою сучасної екологічної стратегії стає екологізація всіх областей вироблення стратегії підпри-

ємства.

Способи реалізації екологічної стратегії підприємства класифікуються наступним чином [7]:

- стратегія «кінця труби» (end of pipe) – обеззараження забруднюючих речовин відбувається в кінці технологічного процесу з використанням різних установок;
- стратегія «більш чистого виробництва» (cleaner production), серед яких виділяють: стратегії мінімізації відходів і рециклінг; зменшення утворення забруднюючих речовин; оцінка життєвого циклу при розробці «зеленої» продукції.

При формуванні екологічної стратегії важливо оцінити можливості і способи зниження витрат, пов'язаних з впливом підприємства на навколишнє середовище. Вибір конкретної екологічної стратегії підприємства необхідно проводити з врахуванням економічних показників екологічної діяльності.

В практиці оцінки екологічної стратегії використовують два виміри:

- напрям впливу: екологічна програма основана на змінах всередині підприємства, або на зміни через власне виробництво;
- ціль підприємства, яка може полягати тільки у виконанні вимог держави, досягненні конкурентної переваги, або в досягненні екологічно стабільного розвитку [3].

Рис. 1. Фактори зовнішнього середовища, які обумовлюють необхідність екологічної стратегії.

Фактори зовнішнього середовища, які обумовлюють необхідність розробки екологічної стратегії – це забруднене довкілля, підвищення рівня екологічної освіти, збільшення доходу. З'являється необхідність у частковому державному регулюванні, спостерігається попит на екологічно чисті товари, виникають екологічні напрями бізнесу, зростають вимоги до стану робочих місць, загострюється необхідність підвищувати ефективність господарювання за рахунок вирішення екологічних проблем шляхом збереження ресурсів. Все викладене ініціює необхідність розробки нової екологічної стратегії (рис. 1).

Висвітлюється класифікація типів екологічної стратегії та наведені типи еколого-економічної стратегії (табл. 1. і 2.).

Типи екологічної стратегії класифікують за цілями та напрямками впливу (табл. 1). Виділені такі цілі як відповідність вимогам держави, досягнення конкурентної переваги, стабільний розвиток та вирішення екологічних проблем. Відповідно до описаних цілей передбачено два варіанти: зміна поведінки ринку або зміна поведінки безпосередньо суб'єкта господарювання. Наприклад, у підприємства ціллю є відповідність вимогам держави, тоді воно може змінити власну поведінку або може змінитися власне поведінка ринку через зростання жорсткості державних вимог (табл. 1).

Серед типів еколого-економічної стратегії виділяють стратегію ігнорування екологічних складових, вимушену стратегію відповідності, пасивну стратегію відповідності, стратегію конкурентних переваг, стратегію стабільного розвитку та стратегію ресурсозбереження. Ціллю підприємства при реалізації стратегії ігнорування екологічних складових є виживання без врахування екологічного фактора. Ця стратегія характеризується дуже низьким рівнем економічного розвитку. Серед інститутів довкілля, які визначають стратегію виділені державні, контрагентів та суспільно-соціальні. При стратегії ігнорування екологічних складових спостерігається недостатня ефективність державного регулювання, контрагенти беруть до уваги лише економічні фактори, суспільно-соціальні інституції пасивні, що пояснюється низькою екологічною культурою (табл. 2).

Збереження ресурсів сприяє вирішенню екологічних проблем, підвищує ефективність та конкурентоздатність господарюючих суб'єктів, забезпечує зростання екологічності продукції, що в більшій мірі є привабливим для споживачів.

Таблиця 1. Класифікація типів екологічної стратегії.

Ціль	Відповідність вимогам держави	Досягнення конкурентної переваги	Стабільний розвиток	Вирішення екологічних проблем
Напрямок впливу				
Зміна власної поведінки	Зміна власної поведінки для виконання вимог держави	Зміна власної поведінки для досягнення конкурентної переваги	Зміна власної поведінки для досягнення стабільного розвитку	Зміна власної поведінки для вирішення екологічних проблем
Зміна поведінки ринку	Зміна поведінки ринку через ініціалізацію зростання жорсткості вимог держави	Досягнення конкурентної переваги шляхом змін поведінки ринку	Досягнення стабільного розвитку змінює поведінку ринку	Вирішення екологічних проблем завдяки зміні поведінки ринку

Стратегії є найпростішим механізмом досягнення поставлених перед підприємством задач. Сьогодні важливими та актуальними є проблеми збереження ресурсів у світлі вирішення екологічних проблем при достатній ефективності підприємств. Тут стратегія ресурсозбереження найбільш відповідатиме поставленим завданням. Необхідно детальніше зупинитися на розробці теоретико-методологічних основ реалізації цієї стратегії. Наприклад, розробити дієві економічні механізми, які б сприяли її впровадженню у практичну діяльність господарюючих суб'єктів.

Таблиця 2. Типи еколого-економічної стратегії.

№ п/п	Тип еколого-економічної стратегії	Ціль підприємства	Інститути навколишнього середовища, які визначають дану стратегію			Рівень економічного розвитку
			Державні	Контрагентів	Суспільно-соціальні	
1	Ігнорування екологічних складових	Виживання будь-якою ціною, не враховуючи екологічних обмежень	Недостатня ефективність державного регулювання Економічні санкції не відповідають реальному екологічному збитку	Враховуються тільки економічні фактори	Пасивність, обумовлена низькою екологічною культурою	Дуже низький
2	Примусена стратегія відповідності	Виконання тимчасово узгоджених вимог держави	Високі штрафні санкції, примушуючі виконувати вимоги держави	Враховуються тільки економічні фактори	Пасивність, обумовлена низькою екологічною культурою	Низький
3	Пасивна стратегія відповідності	Збереження існуючого положення на довгострокову перспективу	Недостатня ефективність державного регулювання та відсутність мотивації для подальшого покращення	Теж саме	Теж саме	Середній
4	Стратегія конкурентних переваг	Досягнення конкурентних переваг за рахунок екологічно чистої продукції	Ефективне регулювання і координація	Облік екологічних факторів при економічній взаємодії	Активна позиція при високому рівні екологічної культури	Високий
5	Стратегія стабільного розвитку	Задоволення потреб нинішнього покоління без збитку для майбутнього	Координація на рівні вибору стратегії	Оцінка репутації, екологічних характеристик, якості кінцевої і проміжної продукції (послуг)	Активна позиція, яка дозволяє здійснювати вплив і тиск	Дуже високий
6	Стратегія ресурсозбереження	Збереження використовуваних в процесі виробництва ресурсів	Розроблення та застосування дієвих ринкових економіко-правових механізмів реалізації зазначеної стратегії	Оцінка та вишукування напрямків поліпшення використання виробничих ресурсів, акцентування уваги на питаннях досягнуті ефективності господарювання, вирішення проблем довкілля, збереження природних ресурсів тощо	Повне задоволення вимог суспільства щодо якості (в тому числі екологічності) споживаної продукції та довкілля в якому проживаємо	Найвищий

Джерела та література

1. Шостак Л.Б. Теоретичні основи еколого-економічного обмеження природного ресурсокористування. – 08.08.01. – Дис.докт.ekon.наук. – НАНУ Рада з вивчення продуктивних сил України. – Київ. – 2003 р.;
2. Шостак Л.Б. Механізм ініціювання економічного зростання держав постпланової економіки // Економіка України. - 2001 - №11. - С. 50-56.;

3. Садеков А.А. Механізми еколого-економічного управління підприємством. – 08.06.01. – Дис...докт.екон.наук. – Донецький державний університет економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського. – Донецьк. – 2002 р.;
4. Виханский О.С., Наумов А.И. Менеджмент: Учебник. – М.: Годарика, 1998. – 528 с.;
5. Пахомова Н.В., Рихтер К.К. Экономика природопользования и экологический менеджмент: Учебник. – С.Пб: Из-во С.-Петербургского университета, 1999. – 488 с.;
6. Портер М. Конкуренция: Учебное пособие. – М.: Издательский дом “Вильямс”, 1996. – 105 с.;
7. Нортон Клаус. Основы экологического менеджмента: Пер. с англ. – М.: Инфра-М, Премьер, 1994. – 309 с.

Рудницкий А.О.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИНТЕРЕСЫ УКРАИНЫ

Постановка проблемы. Процессы постепенной либерализации хозяйственных отношений, проводимые в настоящее время в отечественном национальном хозяйстве актуализируют среди прочих проблему экономической безопасности регионов и государства в целом. Данная проблема – одна из составляющих комплекса проблем национальной безопасности государства и ее важность обуславливается тем фактом, что экспансии нового тысячелетия будут носить экономический характер не только в связи с причинами своего возникновения, но и по своим методам.

Актуальность данной проблемы для Украины предопределена тем, что затянувшийся период преобразований национального хозяйства не позволяет обеспечить безопасность государства на должном уровне. Становление науки об экономической безопасности государства в Украине, как и на всем постсоветском пространстве, насчитывает немногим более 10 лет, но уже можно проследить положительную динамику в развитии этого направления экономической науки.

Именно поэтому на первый план выходит задача уже не постановки самого вопроса об экономической безопасности, но поддержания этого сравнительно молодого направления, формирование соответствующей научной и методологической базы. Обеспечение достаточного уровня экономической безопасности служит основой для эффективного функционирования национального хозяйства, подводя прочную экономическую базу под национальный суверенитет. Обеспечение национальной безопасности государства невозможно без устойчиво функционирующей, способной отразить разноплановые внутренние и внешние угрозы экономики. В рамках новой парадигмы экономической безопасности стоит рассматривать как доминантную характеристику социо-экономической системы, которая определяет её способность поддерживать нормальные условия жизнедеятельности населения, устойчивое обеспечение ресурсами развития национального хозяйства, а также последовательную реализацию национально-государственных интересов.

Цель статьи – выявление наиболее существенных направлений экономической безопасности в рамках системы экономических интересов Украины, и поиск наиболее эффективных стратегий борьбы с угрозами стабильности национальной экономики.

Для начала более четко определим значение категории „экономическая безопасность”.

Термин "экономическая безопасность" – экосестейт (от англ. economical security of the state) можно трактовать в различных аспектах:

1. как характеристику степени защищенности объекта;
2. как параметр общего состояния объекта.

Первый подход предусматривает сведение экономической безопасности к комплексу мер, предпринимаемых субъектами экономической безопасности (Президент Украины; Верховная Рада Украины; Кабинет Министров Украины; Совет национальной безопасности и обороны Украины; Национальный банк Украины; суды общей юрисдикции; прокуратура Украины; местные государственные администрации и органы местного самоуправления; Служба безопасности Украины, Служба внешней разведки Украины; и другие вооруженные формирования Украины), для обеспечения стабильности функционирования объектов (экономики государства). В данном случае **экономическая безопасность** создаваемые государством условия, гарантирующие недопущение нанесения хозяйству страны непоправимого ущерба от внутренних и внешних экономических угроз;

Во втором случае, **безопасность** – это состояние объекта защиты, которое отличается динамичной стабильностью и своевременной возможностью влияния на ход событий с целью сохранения этого объекта [4].

Если попытаться обобщить уже имеющиеся определения, то можно сделать вывод, что безопасным можно считать состояние системы, которое характеризуется динамическим равновесием, т.е. вероятностью изменения присущих этому субъекту качеств и параметров его внешней среды невелика, меньше определенного интервала. То есть **экономическая безопасность** - состояние экономики, при котором обеспечивается достаточно высокий и устойчивый экономический рост; эффективное удовлетворение экономических потребностей; контроль государства за движением и использованием национальных ресурсов; защита экономических интересов страны на национальном и международном уровнях. Она является составной частью национальной безопасности, ее фундаментом и материальной основой. Объектом экономической безопасности выступает как экономическая система, взятая в целом, так и ее составляющие элементы: природные